

И. Я. САФОНОВА

г. Херсон

**РАЗВИТИЕ МАТЕМАТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ У СТАРШЕКЛАСНИКОВ
КАК ПУТЬ К ФОРМИРОВАНИЮ ВСЕСТОРОННЕ РАЗВИТОЙ ЛИЧНОСТИ**

В статье рассмотрено определение математической компетентности. Указано, что именно математическая компетентность способствует формированию всесторонне развитой личности. Автор рассматривает, какие категории личности нужны для формирования математической компетентности. Раскрыта суть этих категорий. Отмечено, что развитие умственных действий является одним из направлений формирования математической компетентности старшеклассников. Рассмотрены наработки психологов, которые целесообразно использовать учителю во время планирования и управления развитием потенциала учеников. Отмечены действия учителя во время планирования и управления развитием потенциала старшеклассников, какие стратегии использовать при решении творческих заданий. Указаны технологии, которые следует применять педагогам для реализации процесса творчества учеников.

Ключевые слова: компетентность, математическая компетентность, умственные действия, творческие способности, стратегии.

Стаття надійшла до редколегії 12.08.2014

УДК 378.147

І. В. СЕРЕДА

м. Миколаїв

**ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ
В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ
САМОВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ**

У статті розглядається проблема самовиховання студентів як важливий фактор формування особистості громадянина України третього тисячоліття. Автором аналізуються шляхи активізації самовиховання студентів університету. Особлива увага приділяється можливостям практичного використання педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського в цьому процесі.

Ключові слова: самовиховання, самовиховання студентів університету, фактор формування особистості громадянина України, шляхи активізації самовиховання, педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського.

Постановка проблеми. У сучасних умовах становлення гуманістичної парадигми освіти все більшої уваги потребує людська особистість, її внутрішній світ, потреби, інтереси, почуття. Як зазначає В. Г. Кремень, в основу формування особистості треба покласти ідеї гуманістичної парадигми особистісно орієнтованої освіти й виховання, мета яких «не сформувати і навіть не виховати, а знайти, підтримати, розвинути людину в людині, закласти в ній механізм самореалізації особистості» [2, 42]. Саме цій справі присвятив усе своє життя та діяльність видатний педагог В. О. Сухомлинський. І саме сьогодні його ідеї щодо гармонійного всебічного розвитку, самовиховання особистості набувають особливої актуальності.

Педагогічна наука поки що не дає відповіді на питання, як у традиційній системі освіти виховати особистість із принципово

новим рівнем розвитку самосвідомості й гуманним ставленням до світу. На жаль, не завжди використовуються навіть ті можливості, які надаються традиційною освітньою системою університету. Небагато в системі навчально-виховної роботи й таких навчальних предметів та форм роботи, на яких студент пізнає себе як людину, як особистість, набуває рефлексивних, проєктивних умінь, пізнає засоби виховного впливу на самого себе.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагогічна система Василя Сухомлинського, як зазначають її дослідники М. Я. Антонець, В. Г. Кузь, М. І. Мухін, Н. С. Побірченко, А. Я. Розенберг та ін. [1; 3; 4], базується на науково обґрунтованій меті виховання – всебічному розвитку людини як особистості.

На сучасному етапі розвитку національної системи освіти ідеалом виховання, що зафіксовано у відповідних державних докумен-

тах (Концепція національного виховання, Національна програма виховання дітей та учнівської молоді, Національна стратегія розвитку освіти України у 2012–2021 рр.), визнано гармонійно розвинену, високоосвічену, соціально активну й національно свідому людину, яка наділена глибокою громадською відповідальністю, високими духовними якостями, родинними та патріотичними почуттями, є носієм кращих надбань національної та світової культури, здатну до саморозвитку й самовдосконалення.

Постановка завдання. Основний акцент у сучасному навчально-виховному процесі переноситься із засвоєння певної суми знань на формування настанов, ціннісних орієнтацій особистості, мотивів діяльності, на самоосвіту, самовиховання, творчу діяльність. Стає цілком зрозумілим, що для формування молодого громадянина України третього тисячоліття однією з найактуальніших проблем виступає проблема самовиховання особистості. Великі можливості для активізації цього процесу несе система освіти сучасного університету і, зокрема, використання педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського.

Виклад основного матеріалу. Традиційно самовиховання визначається науковцями як свідомо діяльність людини, спрямована на вироблення в собі бажаних якостей. Самовиховання потребує певного рівня розвитку особистості, а саме інтелекту, вольових процесів, самосвідомості. Тому студенти університету мають набагато ширші можливості та внутрішні ресурси для самовиховання, ніж, наприклад, учні середнього закладу освіти. Уся справа в тому, чи зуміють вони використати ці можливості, реалізувати свій особистісний потенціал.

Тому нагальною потребою університетської освіти, і особливо виховання, є активізація самовиховної діяльності студентів. На нашу думку, це має бути комплекс факторів, що здійснюють вплив на студента в цьому відношенні: використання можливостей дисциплін психолого-педагогічного циклу, фахових дисциплін, спецкурсів, виховної роботи в університеті, побудови гуманних, суб'єкт-суб'єктних відносин викладачів і студентів, тобто створення відповідного виховного середовища, яке б сприяло активному самови-

хованню. Одним із дієвих засобів самовиховання студентів гуманітарних факультетів університету є використання в навчально-виховному процесі творчої спадщини видатних вітчизняних педагогів, перш за все В. О. Сухомлинського.

Звертаючись до проблеми самовиховання у творчості В. О. Сухомлинського, можна стверджувати, що самовиховання особистості посідає дуже важливе місце в його педагогічній спадщині. «Сто порад учителеві», «Народження громадянина», «Як виховати справжню людину», «Листи до сина» – ось далеко не повний перелік праць, у яких автор розмірковує над проблемами самовиховання, дає практичні поради. Причому поради як для молодших школярів, так і для підлітків, юнаків, студентів і молодих учителів. Уся творчість В. О. Сухомлинського, його наукові, публіцистичні праці, статті проникнені глибокою духовністю, гуманізмом. Його праці сповнені ідеєю віри в можливість людини, переконанням у необхідності глибокого, але делікатного проникнення у її багатий, складний і вельми вразливий внутрішній світ із метою допомоги на складному і суперечливому шляху особистісного розвитку та самовдосконалення.

Які ж загальні основи самовиховання визначаються В. О. Сухомлинським? Так, педагог вважав, що у вихованні особистості одна з провідних ролей належить самовихованню [5, 602]. Самовиховання, на його думку, передбачає віру людини в людину, звернення до честі та гідності особистості, її повагу до себе. «Самовиховання потребує дуже важливого, могутнього стимулу – почуття власної гідності, поваги до самого себе» [5, 602]. Важливою умовою, без якої неможливе самовиховання, є усвідомлення вихованцем свого власного становлення, розуміння та переживання того, що сьогодні він став кращим, ніж учора.

Самовиховання вимагає певного стилю виховного впливу: в колективі має панувати спокій, жодного крику, нервовості. Там, де все будується на покараннях, немає самовиховання, а без нього не може бути й нормального виховання. Адже покарання вже звільняє вихованця від докорів сумління, а совість – це ж головний двигун самовиховання [5, 602]. Чим більше людину критикують, ка-

рають, тим менше в неї розвивається здатність до самовиховання. Педагогічне керівництво самовихованням – це перш за все стосунки між педагогом і вихованцем, проникнені глибокою взаємною вірою в добрі наміри. В. О. Сухомлинський виокремлює кілька сфер самовиховання: сфери моралі, праці й навчання, фізичної культури, зазначаючи при цьому, що всі вони взаємопов'язані, бо весь процес самовиховання – це єдність складної роботи розуму й серця, єдність почуттів і переконань [5, 607].

Аналізуючи глибинні зв'язки між вихованням і самовихованням, видатний педагог акцентує увагу на такому факті, що традиційна позиція вихователів, громадськості полягає в тому, щоб якнайбільше охопити учнів виховним процесом у школі. До учня ставляться як до об'єкта виховання, якого весь час треба опікувати, «вести за руку», щоб уберегти від негативного впливу. Але ж у житті людині часто доводиться залишатись наодинці зі своєю совістю. Тому тільки виховання, що веде до самовиховання є справжнім вихованням [7, 244].

Важливим чинником самовиховання Василь Сухомлинський вважав те, щоб людина якомога частіше залишалася наодинці з працею, щоб єдиним стимулом було для неї власне сумління. «Уміння бути стійким і мужнім у ті години, коли тебе ніхто не перевіряє – це, можна сказати, уроки самовиховання» [7, 518–519].

Великі можливості творчого використання ідей, порад В. О. Сухомлинського ми бачимо під час проведення практичних занять із педагогіки, основ педагогічної майстерності, методики виховання, а також у виховній роботі університету, системі кураторства.

Так, наприклад, під час вивчення теми «Методи виховного впливу» (Теорія виховання) зі студентами 2-го курсу проводимо міні-диспут на тему: «Покарання чи докори сумління?» (Що більше сприяє самовихованню? Як пробудити совість? Яку позицію слід обрати вихователю?). При цьому використовуються положення В. О. Сухомлинського про те, що покарання не спонукає до самовиховання. «Виховувати самого себе – значить переживати докори сумління. І в місії вихователя, мабуть, найважче – вчити дитину залишатись наодинці зі своєю совістю» [7, 519].

Велику увагу ми надаємо як активізації мотивів самовиховання, так і технологічним аспектам цієї діяльності. Тому, на нашу думку, важливо щоб студенти оволодівали не лише теоретичними аспектами самовиховання, а і його практичними навичками. Першим кроком для цього є пізнання себе як особистості шляхом самоспостереження, тестування, випробовування в різних видах діяльності (підготовка виступу перед аудиторією, організація виховного заходу, участь у художній самодіяльності, шефська робота тощо).

Одним із важливих організуючих моментів у самовихованні, на нашу думку, є ведення студентами «Щоденників особистісно-професійного самовиховання», починаючи з 1-го курсу. Нами пропонуються такі розділи щоденника: «Мое життєве кредо (девіз)», «Власні правила самовиховання», «Основні життєві цілі», «Самопізнання», «Програма особистісно-професійного саморозвитку», «Мої досягнення» тощо. Щоденники ведуться протягом усього періоду навчання в університеті. Головна мета такої діяльності – спонукати студента замислитись над своїм життям, життєвими цілями, планами; навчитись краще, раціональніше організовувати свою життєдіяльність: навчальну, особисту, професійну тощо; сприяти оволодінню студентами рефлексійними вміннями, методами самоаналізу, самоконтролю та самозвіту. Під час складання програм і планів самовиховання ми пропонуємо студентам ознайомитись із творами В. О. Сухомлинського, наведеними вище, особливо звертаємо увагу на «Листи до сина» [6, 582–657].

До цієї праці звертаємось на практичних заняттях спецкурсу «Самовиховання особистості студента», який викладається на 1-му курсі та спрямовується на ознайомлення студентів із теорією самовиховання та оволодіння ними технологічними основами самовиховної діяльності. Під час вивчення теми «Роль самовиховання в житті студента університету» студентам пропонується виконати творче завдання: скласти «Заповіді сучасного студента», які стосуються організації власної життєдіяльності, правильного розподілу часу, самовдосконалення.

Активізуючий вплив на самовиховання студента під час ознайомчої педагогічної

практики (2–3 курс) має залучення до виховної роботи школи. Ми пропонуємо кожному студенту-практиканту підготувати та провести виховний захід із проблем самовиховання для учнів того віку, з яким студент працюватиме. Форма проведення обирається студентом індивідуально. Це може бути виховна бесіда, диспут, святковий вечір тощо. В підготовці цього заходу ми пропонуємо використовувати статті В. О. Сухомлинського: «Виховання і самовиховання», «Бачити себе», поради № 41, 82–87, 99 із книги «Сто порад вчителів».

Для активізації самовиховання студентів університету велике значення має самовираження студентів у різних видах діяльності, у тому числі й науковій. Для студентів 3-го курсу в ході вивчення «Основ наукових досліджень» та написанні курсових робіт нами пропонуються теми міні-досліджень із проблем самовиховання, частина яких пов'язана із творчістю В. О. Сухомлинського: «Проблема формування культури самовиховання особистості у творчості В. О. Сухомлинського»; «Зв'язок виховання і самовиховання особистості»; «Організація самовиховання школярів за В. О. Сухомлинським»; «Використання ідей В. О. Сухомлинського для активізації самовиховання студентів університету»; «Проблема

самоосвіти у творчій спадщині В. О. Сухомлинського».

Висновки і перспективи дослідження.

Отже, творче використання ідей В. О. Сухомлинського в навчально-виховному процесі університету надає нові можливості для гуманізації цього процесу, а також для формування педагогіки життєтворчості, провідною ідеєю якої є активне самовиховання особистості протягом усього життя.

Список використаних джерел

1. Білюк О. В. В. О. Сухомлинський про виховання особистості школяра: Навчально-методичний посібник / О. В. Білюк. — Миколаїв : Вид-во «Ілліон», 2007. — С. 47.
2. Кремень В. Освіта і наука України. Шляхи модернізації / В. Кремень. — К. : Грамота, 2003. — С. 42.
3. Побірченко Н. С. Василь Сухомлинський: формування дитячої особистості засобами художньої літератури / Н. С. Побірченко // Педагогіка і психологія. Вісник АПН України. — № 1 (42). — 2004. — С. 5–12.
4. Розенберг А. Я. Педагогіка Василя Сухомлинського як цілісна виховна система / А. Я. Розенберг // Педагогіка і психологія. Вісник АПН України. — № 2 (XXXIX). — 2003. — С. 11–19.
5. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. В 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. — Т. 2 — К. : Рад. шк., 1976. — 670 с.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. В 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. — Т. 3 — К. : Рад. шк., 1977. — 670 с.
7. Сухомлинский В. А. Избранные произведения: В 5-ти т. / В. А. Сухомлинский. — Т. 5. Статьи. — К. : Рад. шк., 1980. — 678 с.

I. V. SEREDA

Mykolaiv

USE OF PEDAGOGICAL HERITAGE OF V. O. SUKHOMLYNSKYI AS A MEANS OF ACTIVATION OF STUDENTS' SELF-EDUCATION

The problem of students' self-education as an important factor of forming the Ukrainian citizen personality of the third millennium is examined in the article. The ways of activation of university students' self-education are analyzed by the author. Special attention is payed to the possibilities of the practical use of V. O. Sukhomlynskyi's pedagogical heritage in this process.

Key words: self-education, university students' self-education, factor of forming of the Ukrainian citizen personality, the ways of self-education activation, pedagogical heritage of V. O. Sukhomlynskyi.

И. В. СЕРЕДА

г. Николаев

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО НАСЛЕДИЯ В. А. СУХОМЛИНСКОГО КАК СРЕДСТВО АКТИВИЗАЦИИ САМОВОСПИТАНИЯ СТУДЕНТОВ

В статье рассматривается проблема самовоспитания студентов как важный фактор формирования личности гражданина Украины третьего тысячелетия. Автором анализируются пути активизации самовоспитания студентов университета. Особое внимание уделяется возможностям практического использования педагогического наследия В. А. Сухомлинского в этом процессе.

Ключевые слова: самовоспитание, самовоспитание студентов университета, фактор формирования личности гражданина Украины, пути активизации самовоспитания, педагогическое наследие В. А. Сухомлинского.

Стаття надійшла до редколегії 14.08.2014